

РОЗДІЛ 3 ПРАВО

UDC 341.1

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2020.1.7>

Andriyiv Vasyi,

Dr Hab., Profesor,

Wydziału Prawa i Nauk Społecznych,

Instytut Nauk Prawnych Uniwersytetu Jana Kokhanowskiego w Kielcach (Rzeczpospolita Polska)

EUROPEJSKA KONWENCJA O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Рада Європи та Європейський Союз поділяють спільні цінності прав людини, демократії та верховенства права. Незважаючи на різну юридичну природу цих двох об'єднань європейських держав та виконання різних завдань та функцій, вони доповнюють одне одного у своїй щоденній роботі.

Рада Європи об'єднує 47 європейських держав і є єдиною європейською міжурядовою організацією, яка запропонувала визначення «Сполучені Штати Європи», спираючись на концепцію географічної близькості, культурних відносин та загальноєвропейських цінностей. Саме цей загальноєвропейський стандарт визнання цінностей Рада Європи забезпечує за допомогою розумного балансу закріплення правових стандартів у договірних та інституційних джерелах та контролю за їх виконанням, часто надаючи власну технічну та експертну допомогу. Зокрема, ця допомога передбачає участь інституцій ЄС.

Європейський Союз розглядає загальноєвропейські цінності як ключовий елемент європейської ідентичності. ЄС часто покладається на стандарти Ради Європи при складанні проектів правових актів та угод, що стосуються 28 країн-членів. Крім того, ЄС посилається на стандарти Ради Європи та на роботу її механізмів моніторингу у відносинах із сусідніми державами, багато з яких є країнами-членами Ради Європи.

Лісабонський договір розширив діапазон роботи ЄС у багатьох сферах, у яких Рада Європи вже набула значних знань та досвіду. Він посприяв розширенню співпраці у сфері боротьби з торгівлею людьми, сексуальною експлуатацією дітей та насильства над жінками. Крім того, завдяки положенням Лісабонського договору Європейському Союзу була відкрита можливість підписання ЄКПЛ.

Ключові слова: Рада Європи, Європейський Союз, європейські цінності, права людини, країни-члени, Лісабонський договір, ЄКПЛ.

The Council of Europe and the European Union share common values of human rights, democracy and the rule of law. Despite the different legal nature of these two unions of European States and the performance of different tasks and functions, they complement each other in their day-to-day work.

The Council of Europe unites 47 European States and is the only European intergovernmental organisation which proposed the definition of "European State", drawing on the concept of geographical proximity, cultural relations and common European values. It is this common European standard of recognition of values that The Council of Europe ensures by means of reasonable balance of enshrining legal standards in treaty and institutional sources and of monitoring of their fulfilment, often with the help of its own technical and expert contribution. This contribution involves in particular the participation of the EU institutions.

The European Union treats common European values as the key element of the European identity. When drafting legal instruments and agreements, which apply to its 28 member States, the EU often relies on the standards of the Council of Europe. In addition, the EU refers in particular to the standards of the Council of Europe and to the work of its monitoring mechanisms in relations with its neighbour States, many of which are member States of the Council of Europe.

The Treaty of Lisbon expanded the scope of activities for the EU in many spheres in which the Council of Europe had already developed considerable experience and expertise. Due to this, cooperation on such issues as combating human trafficking, sexual exploitation of children and violence against women has expanded. In addition, due to the provisions of the Treaty of Lisbon, the possibility to sign ECHR was opened to the European Union.

Key words: Council of Europe, European Union, European values, human rights, member States, Treaty of Lisbon, ECHR.

Warunki wstępne skutecznej gwarancji praw człowieka na podstawie umowy są lepsze, o ile mocniej państwa, będące stronami umowy, są połączone wspólnymi podstawowymi wartościami w kształtowaniu stosunków między państwem a jednostką oraz im więcej mają materialnych warunków wstępnych dla zagwarantowania odpowiednich warunków życia, a także stabilnego porządku politycznego. Europejska konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych * wolności, która okazała się bardzo skutecznym narzędziem zapewniającym indywidualną ochronę na wysokim poziomie, jest kamieniem milowym w rozwoju regionalnej ochrony praw człowieka.

Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r. stała się dziś podstawą ogólnoeuropejskich minimalnych standardów indywidualnej ochrony praw. 47 państw członkowskich Rady Europy należą do państw będących stronami Konwencji. Gwarancje niniejszej Konwencji praw człowieka obejmują podstawowe prawa człowieka, takie jak prawo do życia, zakaz stosowania tortur i pracy przymusowej, ochrona wolności osobistej, podstawowe prawa w postępowaniach sądowych i administracyjnych, specjalne prawa do wolności (takie jak ochrona sfery prywatnej, wolność sumienia i wyznania, wolność ekspresji, wolność zgromadzeń i stowarzyszeń) oraz prawo do założenia rodziny i zawarcia małżeństwa. Dalsze prawa gwarantują szereg dodatkowych protokołów:

Protokół, gwarantujący prawo do korzystania ze swojego mienia, prawo do nauki oraz prawo do wolnych wyborów,

Protokół, gwarantujący prawo do swobodnego poruszania się, zakaz zbiorowego wydalania,

Protokół, mówiący o zakazie stosowania kary śmierci.

Szczególne znaczenie Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności polega na tym, że na podstawie niniejszej konwencji stworzono międzynarodowe mechanizmy gwarancyjne z możliwością postępowania sądowego i odpowiedniej ochrony. Protokół Nr 3 do Konwencji głęboko zmienił jej mechanizm ochronny. Centralnym organem kontroli nad tym mechanizmem jest Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC art. 19 EKPC). Naruszenie Konwencji przez Państwo-stronę umowy może, z jednej strony, być kwestionowane przez inne Państwo-stronę umowy, a z drugiej strony, każda osoba, organizacja pozarządowa lub grupa jednostek może wnieść indywidualną skargę do Trybunału przeciwko naruszeniu jej prawa (art. 34 EKPC). W rozwoju ochrony praw człowieka możliwość złożenia indywidualnej skargi jest po prostu zjawiskiem rewolucyjnym. Tak więc jednostka na międzynarodo-

wej arenie prawnej może szukać ochrony przed własne państwo. Ogólne warunki wstępne dla złożenia indywidualnej skargi są takie, że przedtem powinny zostać wyczerpane wewnętrzzkrajowe środki ochrony prawnej.

Zgodnie z art. 39 zasad postępowania Europejski Trybunał Praw Człowieka może „zalecić” środek tymczasowy w celu ochrony praw Konwencji. Zgodnie z orzecnictwem Sądu takie środki tymczasowe są obowiązkowe; odmowa ich stosowania przez państwo może zostać zakwestionowana przez skargę.

Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka za pomocą dynamicznej interpretacji, a także możliwości ich ograniczania nadało jasności poszczególnym prawom Konwencji. Przy czym Trybunał kieruje się celami skutecznej ochrony praw Konwencji, traktowaniem Konwencji jako „żywego instrumentu” (living instrument) i celem Konwencji „wspierania ideałów i wartości demokratycznego społeczeństwa”.

Traktując Konwencję jako „żywy instrument”, Europejski Trybunał Praw Człowieka bierze pod uwagę nieoczywistą obecność, lub nawet brak konsensusu między państwami członkowskimi co do określonego standardu praw człowieka.

Interpretując Konwencję, ETPC uwzględnia również środowisko normatywne w rozumieniu obecnych standardów w Europie, w jaki sposób one zostały stworzone przez międzynarodowe umowy prawne. W tym przypadku nie chodzi o zharmonizowaną interpretację przepisów, ale o włączenie tych standardów jako elementu europejskiej rzeczywistości prawnej.

Utworzone przez sądownictwo ramy praw Konwencji i ich granice, z punktu widzenia praktyczności porównywane są z wysoko rozwiniętymi systemami ochrony sądowej. Dotyczy to warunków wstępnych dopuszczalnego ograniczenia praw Konwencji, które ona odnosi do większości odpowiednich praw z uzasadnioną podstawą, potrzebą „społeczeństwa demokratycznego” i ochroną niektórych interesów publicznych. Podobnie jak niemiecka praworządność, zasada zgodności odgrywa ważną rolę w ochronie i ograniczaniu praw Konwencji. Podczas jej wykorzystania, Europejski Trybunał Praw Człowieka pozostawia państwom-stronom umowy pewną przestrzeń na przemyślenie i ocenę (margin of appreciation), biorąc pod uwagę specyfikę lokalnych lub krajowych okoliczności faktycznych.

Czasami, rozważając sprzeczne gwarancje, Europejski Trybunał Praw Człowieka akcentuje inaczej niż niemiecki Federalny Sąd Konstytucyjny (ze wzmocnieniem ochrony sfery prywatnej, zgodnie z art. 8 EKPC, w sprawie wolności słowa i prasy

zgodnie z art. 10 EKPC, w przypadku ingerencji w sfery życia prywatnego osób, które nie odgrywają żadnej roli w życiu politycznym ETPC).

Europejski Trybunał Praw Człowieka rozumie gwarancje EKPC nie tylko jako prawo do ochrony przed ingerencją, ale również widzi w Konwencji zobowiązania do ochrony pewnych wartości. W związku z tym Trybunał w ramach prawa do prywatności (art. 8 EKPC) za poważne nadużycia seksualne zażądał ochrony karnoprawnej.

Trybunał wymaga, aby, podczas unikania ataków terrorystycznych, organy ścigania wyczerpały wszelkie możliwości środków organizacyjnych w interesie najbardziej ostrożnego podejścia; środki te pojawiają się jako wyrażenia zgodności podczas ingerencji w życie człowieka.

Obowiązki ochronne, a mianowicie obowiązki w interesie ochrony życia, wymagają niezbędnych przepisów prawnych i ich skutecznego wdrożenia. W

związku z tym państwo-strona Konwencji podczas nagłych zagrożeń życia i zdrowia jednostek nie może po prostu wskazać na istnienie sankcji karnych jako uzasadnienia bezczynności właściwych organów.

Szczególne problemy czasami pojawiają się w odniesieniu do wpływu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na postępowania państw-stron Konwencji poza terytorium własnego państwa. Treść art. 1 EKPC łączy działanie ochronne Konwencji z „jurysdykcją” państw członkowskich Konwencji. Europejski Trybunał Praw Człowieka podporządkowuje ekstraterytorialne działania państw-stron Konwencji ogólnym standardom ochrony tylko wtedy, gdy są zaangażowane osoby przebywające pod „faktyczną władzą i odpowiedzialnością” państwa-strony Konwencji. Szczególne znaczenie ma ograniczenie EKPC dla działań wojskowych w ramach zbrojnych konfliktów międzynarodowych lub wykonywania władzy okupacji nej.